

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлениниң органы

1925 чылда
түндүктүң

1965 ч.
МАРТ
6
СУББОТА
№ 54 (6073)

Өртөө 2 көп.

Көдээниң күш-ажылчы хуннериниң чедишикиннери

БАРНАУЛ. Алтайның фермаларында чаагай медээлер кээп турар. Күрүңгө, эт, сүт болгаш чуургалар садарының квартал планын Завьялов районунуң малчынары кайда бир-ле дугаарында куусеткен. Эрткен чылдың февралдында деңизге ол районунуң ажил-агыйлары эт болгаш сүт бөлөткээрин ийи, а чуургаларны — дөрт каттап көүдөткөн.

Ам кайрагы сүт-баран фермаларында карбамити малбаа-биле ажилдап, малдың бөдүн чиминерин чуул-буру кылдыр сайгарады ажилдап кылырын эки организастан, Алтайның колхозтары болгаш совхозтары эртен кыштыгыга бодарга бо кылым барын ийи каттап хей сүтү саап ап турар.

АШХАБАД. Мурнунда туркмен люцерна бүгү чуртка алдаржып турган. Акы-дүңма республикаларын колхозтары болгаш совхозтары оң үрениң-терин Ташау шыназындан барып садып ап турган. Сөөлү чылдарда ол

мал чими чугула культураны тарып өстүрерин чугулалап көрбөстөй берген. Бо чылын ол республика люцернанын шамдангы алдарын дагын көдөрерин, суггарылганын шөлдерге ону тарып өстүрерин шийитирген. Республиканың муруну райондарында люцернаның тарылгазы эгелзэн.

ТЕРНОПОЛЬ. «Сельхозтехника» Збровск салбырының ажилдакчылары эки эгелзешкини кылган. Олар механизаттыгтан үш отрядтарын тургускан. Олар колхозтар-биле көрөлөр өзүгаар торф-компостарны белеткеп, оларны шөлдерне өөртүп турар.

Механизаттыгтан отрядтар 47 колхозтарны хандырып турар. Эрткен чылын олар 250 муң тонна торф-компостарны белеткеш, чазын чыгып тарып черлерге үндүрүп төккөн. Бо чылын ол шөлдерге чигир сейлазын тарып олутур.

(СЭТА).

Чер-чер Советтери болгаш амыдырал хандырылганы

Хүн келген туудун-на, чер-чер Советтеринге сонгулда чоокшулап олурар. Сонгулда кампанияны ажилчы чоннарын күш-ажылчы болгаш политиктиг бедик көдүрүшкүнүн байдалында. Советтерин болгаш оларны депутаттарынын ажил-чорудулганын илсепкей-жээниги үзүндө чоруп турар.

Чер-чер Советтери болгаш оларны депутаттары эртен ийи чылдарда ажилынын түнелени база каттап анализтеп, ажил-агый болгаш культура тургузушкунун удуруун, ажилчы чоннарын чаагай байдалын экижилер хемчеглерин күштөлдөп турар.

Сөөлү айларда бистин республиканың район Советтериниң сессияларында райкукомнар боттарының ажилынын дугайында болгаш сонгуучуларын чагыларын күсүлдөзүнүн дугайында өткөттөрүн кылганнар. Сессияларга илеткелдер болгаш саналдар кижилер дугайында сагыш салымшык-биле сийниккен. Ол черде мыды болур-даа ужураут. Бистин улуг дөлем чуртувуста бүгү чоруттунуп турар хемчеглер Коммунисттик партиянын болгаш Совет чазактын совет кижилер дугайында сагыш салымшыкына чагырткан. Бистин кижилеринс чыл келген туудун-на, улам эки хандырылгалыг, улам-на культурул чурттазын дээш бистин партияныс бүгү чүвени кылып турар. Ажилчы чоннарын амыдырал-культурул хандырылганын организастан, салгыт хөгжүдөргө, коммунал хандырылгы черлерин калбартырга Совет күрүс чыл бүрдө хей акша-хөргөниг үндүрүп турар.

Амыдырал болгаш салгыт хандырылганын экижилер талазы-биле бистин республиканың чер-чер Советтери чамдык чүүлдерин кылып турар. Оң түнелдеди Совет Тывада салгыт болгаш ийи чимел-ниге черлериниң четкини калбарып, клубтар, кызыл булуңнар, кино үндүрер черлер көүдөп турар. Чүтле 1964 чылда безин Ак-Довуракта, Хову-Аксында, Чалаанада амыдырал хандырылганын чаа комбинаттары ажиттыган. Районнарын амыдырал хандырылга комбинаттарында бажын херекселдерин бөдүрер көүдөп, оларны ассортиментини калбарган. Бин-Хем райкуком амыдырал хандырылга комбинатынын ажилын хүн бүрү хайгаарал, чогуур хемчеглерин ап турар. Район Совединиң депутаттарынын инициатива-биле идик-хел лааарарынын болгаш бажын херекселдерин кылырын чамдыкларын чондан чер-черге хүлээп алырын организастан. Колхозчулар болгаш совхоз ажилчыларын хергелээр кылыларын шуут боттарынын ажилдап турар сурунга, ферманын, бригаданын чаагай, кааж кылып экээрге, садып ал болур аргалар тургустунуп турар.

Чалаанын медицина болгаш культура ажилдакчыларын эки эгелзешкини дугайын колхозчулар, ылангыт малчынар, үнелет турарлар. Комплекстик бригада — эмчелер, лекторлар, автолавка, көжөр кино чога бараан болуру-биле хойжы бригадаларже, фермаларже ууда-лаара үнүп турар апарган.

Ындыг чиктерин өске-даа черлерден көргүзүп болур. Ынчал-даа амыдырал хандырылганы ажилчы чоннарын хергелээр негелдизинден ам-даа хожудат турар. Тес-Хем, Бүрү, Каа-Хем районнарда амыдырал хандырылганы кошкар тургустунганын район Советтериниң сессияларында медээлген. Мырнын район төптөринде безин парикмахерская, чунар бажын ажилдап турары, малчынарга автолавка ай-айы-биле барбайн баары канчап-даа таарышпас.

Нитиниң чимелниг черлери амыдырал хандырылганын чугула кезе болур. Ындыг турбуже, чамдык черлерде олче чогуур кичээлгэй салбайн турар. Салгыт дугайын Барын-Хемчик райкуком каш-даа каттап угузалап, шийитирлер үндүрүп келген. Ол хирезинде-ле хергелескелерин хандырып турары багай болгаш хандырылганын культураны куу. «Барлык» совхозтун фермаларында болгаш колхозтарда столоваялар чок, магазиниң яны-буру чылда-гааннар-биле бо-ла хагына бээр, Бо чоруктар райкукомга билдинип турар-даа, дээштинг хемчеглер алдындай турар.

Коммунал болгаш амыдырал хандырылга черлериниң четкини калбартыр талазы-биле 1965 чылда хей туугу ажилы чорутууны планнатынган. Эзэни хей столоваялар, чунар бажынар, амыдырал хандырылганын комбинаттары, хел лааарар черлер ажилга-га кирер ужурулут. Ол чорук чогуу хандырылганын экижилерингидиг болур. Чер-черини бүгү Советтери болгаш ажил-агыйларын удуручуларын олче чугула кичээлгэй салгыт эргежок чугула. Коммунал ажил-агый министрствоу, амыдырал хандырылга эргелди, респотбесоюз районнарын негелдизинг кичээлгэй болуп, ону боттук болгаш дүрген шийитирлээр хүлээлгелг. Салгыт, коммунал болгаш амыдырал хандырылганын ажилдакчыларын мурнунда улуг болгаш хүндүлүг сорулга салдынын турар. Олар чогуу негелде хергелелгени кичээлгэй болуп, амыдырал хандырылганын экижилер талазы-биле бүгү-ле чүүлдерин кылып ужурулут.

Чер-чер Советтеринге сонгулда үзүндө, ылангыт депутаттарга кандидаттарын сонгуучулар-биле ужуражымшыкнарын үзүндө, кол чугаа база-ла амыдырал хандырылганын айтыры болуп турар. Ол талазы-биле сонгуучуларын чагыларын мөөниеп түнээр болгаш ол чагыларын амыдырал боттандарынын тодаргай хемчеглерин алыры чер-чер Советтериниң куускомнарын хүлээлгези болур. Ажилчы чоннар депутаттар Советтеринге ам сонгулар депутаттарын бир кол кичээлгэй салыр чүдү болза, чогуу амыдырал хандырылганын экижилер дугайында айтыры болур ужурулут. Сонгуучуларын кол чагыларын бирээзи-даа ол. Ыдыгын төлээзинден, чер-чер Советтериниң бүгү депутаттары, доктаамал комиссиялары ажилчы чоннарын амыдырал хандырылганын айтырыларын чугула кичээлгэй салыр хүлээлгелг.

Кижин дугайында сагыш салымшык — совет күрүнениң чайгылыш чок хойлузу. Ынчалгаш совет кижилерин хүн келир туудун-на өзүп турар негелде хергелелерин улам-на эки хандырылганын амыдырал хандырылга черлериниң ажилдакчыларында негээр ужурулут бис. Совет кижилерин амыдырал хандырылганын чер бүрүтүне экижилер чорукту чедиң алыры Советтериниң чугула сорулгазы болур.

ТҮННӨЛДИ КӨРҮНЕР

Республикада техника септелгезиниң чоруп турары
(1965 чылдың март 1-де, хуу-биле)

Районар	Трактор-лар	Автомашин-лар	Авиация-лар
Каа-Хем	113,9	59,1	49,1
Бин-Хем	108,5	30,4	119,1
Улуг-Хем	93,8	22,3	113,4
Чөөн-Хемчик	91,6	33,7	87,1
Барыны			
Хемчик	90,7	18,2	102,7
Танды	89,3	43,2	76,0
Өвүр	86,7	68,8	130,8
Бай-Тайга	64,8	28,8	104,3
Эраия	64,1	52,0	100,0
Тес-Хем	63,1	53,3	100,0
Төжү	53,3	27,3	—
Кызыл хоорай			
Совети	97,2	31,8	118,4
Республика нияттын-биле	90,8	36,5	89,7
Эрткен чылдың бо үзүндө	87,0	74,6	40,6

Хову ажилынын чугула кампаниясы — чакы тарылга хүн келген туудун-на чоокшулап олар. Бо харысалгалыг ажилы кыска хуусаала бедик агротехниктиг байлалга эрттирер ам үдө чоруп турар техника септелгезинден чугула хамааржыр.

Республиканың чамдык ажил-агыйларында техника септелгези колдуунда доостур четкен. Ынчал-зажок, сөөлү медээ-биле алырга, нити септелге талазы-биле хожудат турарлар баар.

Чеди чылдың шийитирген сөөлү чылдында Төвүн туртка хей таранын бээр дээш, чакы хову ажилдарын агентинг чеди бурту техниказы белен болурун ам үдө кол сорулга.

Чеди чылдың сөөлү чылында бедик дүжүт дээш Часкы тарылгага ынчаар белеткенип турар

Чөөн-Хемчик районунуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң 3-ку салбырын-га 40 кижини кызылгелди хоочун таралжыларын ийи хонук семинарын эрттирген.

Совхозтун девискааринде 1200 гектар, сугаттыг черлерин чөп ажиллаар болгаш кагдыган, эрти сугат бугаларын каттап чазарты талы-биле чугула хемчеглер дугайында лекцияларын Чалаананың суг ажил-агый черинин база совхозтун тускай эртемниглер семинарын кижикчилерингиде номчаан.

Сугаттыг черлерге органиктиг болгаш минералдыг чимшичилелдерин канчаар чорударынын база аааа тараа-бобы культуруларынын, ногаанын, кукурузанын бедик агротехниказын калбартыр дугайында агроном эш Гучаковтун номчаан лекциянын тараажылар улуг сонугу-ларда-биле дыннааннар. Гидротехника эш Токареваңың кылганы сугарылга нормаларынын база ону чоруда аааа ажиллаар техниканың дугайында лекцияны дыннааш, се-

минарын кижикчилери яны-буру айтырыларын салып, ажиттыг чүүлдерин билгип алганнар.

Семинарга практиктиг кичээлдерини база эрттирген болгаш аааа хоочун тараажылар К. Семин-оол, М. Баян, К. Чамыян олар боттарынын мурнакчы арга-дуржулгазын семинарын бүгү кижикчилеринге сонугурадып, ажиттыг сүмелерин бергенер.

Семинар сөөдүнде тараажылар-биле түнел хуралды эрттирген бол-

гаш ол-ла хуралдан ук салдырга 56 кижини составтыг 7 эвенону тургускан. Оларнын кол сорулгазы болза, 1200 гектар шөдү аман эгелзеп суггарган, гектар черден ортумаа-биле 18 центнер кызыл-тасты, кукурузанын 300 центнер ногаан мас-сазын алыры болур. Баштайгы кылдыган ажилдарын түнелдерин бо хүннерде көстүп эгелзеш. Эш Дүрбү-ленге удуруган 4 кижини составтыг эвено Хорум-Дог деп черде 84 гектар черин булуктадырып турар, а

эш Баянга удуруган эвено 131 гектар черин хараганын сөккен, эш Базаанга удуруган 20 кижини составтыг эвено 60 гектар черин хараганын сөкүшпаш, эш-биле чимшичилелгени чорудуп турар.

Совхозтун дирекция чери организа-статтыгтан эвенолар аразында социалисттик чарышты калбартып болгаш мурнакчыларга өртөктөг ша-налдарын тыпсарын доктааткан.

С. КОМБУ.

АКШ-тың чазаанга Совет чазактын медеглели

ССРЭ-нин Даштыкы херектер министри А. А. Громыко АКШ-тың Москвада элчини Ф. Колерге март 4-те Совет чазактын өмүтүнүнден дараа-сында медеглели кылган:

«Вьетнамин Демократтыг Республиказынын девискааринде америк шериг ужу-чулунун март 2-де чаа, эң күштүг халлаашкыны-биле хой-баштыр Совет чазак Американың Каттышкан Штаттарынын чазанын дараазында чүдүлү медеглелерин эргежок чугула деп саналы.

Вьетнамин Демократтыг Республиказына уду америк чепсектиг күштөрүн соксаал чок өңүк-чөг-гөзүн планнатынган агрессиялар, Мурнуу-Чөөн Азияга дайынын улам ыдыл калбартырынын орунга АКШ-тын шуут киргенини херетин кылдыр көөрүндө өскөр үнелет болза.

АКШ-тын ыныг анызыл үлгү-дешкинингиде чогуур үнелет көрүшкүнү Совет чазактын бо чылдың февраль 9-та медеглелин база СССР-нин болгаш ВДР-ниң бо чылдың февраль 10-та калы кылган

медеглелин берген турган. Ол медеглелдерде кирген ичээлдерингиде боттунуң күжүн бүрүнү-биле арттырып турар дээрини онаалап медеглелери эргежок чугула деп, Совет чазак саналы.

ВДР-ниң мурнуу талазынын чүрт-чактыг черлеринге АКШ-тын шериг-агаар күштөрүн халлаашкыны-биле хойбаштыр Вьетнамин Демократтыг Республиказынын чазанын бо чылдың март 3-теги медеглелин Совет чазак бүрүнү-биле деткип тур. Вьетнама америк агрессия үлгү-дешкини доп-лоран соксалыр дугайында ВДР-ниң чазанын негелдизин база Совет чазак шийитиргиде деткип тур.

Тайбынын камгалаар дугайында база хамаарышпас чорукка болгаш бот эргеге уластарын эргелерин хандырып дугайында сагыш салымшыкынын илеретип турар өске-даа күрүндө-биле бир дөмей. Совет Эви-лели Индий-кызыттын районунга сөөлү үдө АКШ-тын ап чоруткан өске-даа чамдык айымылгы бажыларын хажым-биле база эртип

шыдаас. Мурнуу-Вьетнам патриоттарга уду дайын чорудулгаларын чорударыне Американың Каттышкан Штаттары шуут боттунуң чепсектиг күштөрү-биле шийитип кирген. Мурнуу Вьетнама болгаш ВДР-же чок турар черлерде америк боо-чеп-сектерин болгаш чепсектиг күштөрүн мөөниеп ургутулушпаш. ВДР-ниң болгаш Мурнуу Вьетнамин аразында чепсектиг күштөрүн шийитип чанын-ныга америк далай чааг шеригле-риниң десантынын дүжүрениге белеткеп чоруп турарын база дынна-лып турар.

Ол бүгү дээрге Индий-кызыт талазы-биле Женева дугуржулгаларын шуут-ла үренип, уластар аразынын эргелигин турга чогуур норма-чип-жерини куу көргөп болуп турар. Уластар аразынын херектерингиде ыныг кара-туурамында ажиллаш-кын эң-не шийитиргиде буру шавымшыкынын болурун байрып шы-ваас. Вьетнама дайынын калбартыр-лаар болат АКШ-та чок дээриниң дугайында медеглелдерде калыг-даа

үдө чогуу бөгүн бүгүдө көрүп турар.

Вьетнама америк политиканы то-даралып турар кижилер бир өвөс ВДР-ниң девискаарин бажылар чорутар-биле кым-бир кижини чорудуп болур бис деп болуп турар чү-бө болза, ол дээрге ханы алдагдал-дыр. Ындыг анызыл хордаларда калыг-даа үндөзүлээр барымдаа чок.

Бир өвөс Баттышкан Штаттар бот-тунуң амгы утланышкынын моон сонгаар-даа барымдаалап турар бээр болза, нитиниң-биле делегей байла-лынга, база ылангыт совет-америк харылааларга Вьетнама болушкун-нарын улам ындай калбарымшык-ны дыка улуг уруугарга чедиряп болур деп чүвени АКШ-тын чазы билгип алыр ужурулут. АКШ-тын чазы үлгү-дешкини Совет Эвилели-биле харылааларын экижилерингиде чүт-кулдуу дугайында он медеглел-дерингиде канчап-даа дүшпей турар-дыр. Ол үлгү-дешкини он ыныгында СССР-ниң болгаш АКШ-тын аразын-

да харылаалар харын таарыштыр тургустунган турар боттун үндөзүн, а ылангыттарга — тайбын кожа-те-бээ догуннаашкынын принципни бажыларын турар-дыр. Социалисттик күрүнениң — Совет Эвилели биле АКШ ыныг база-ла Женева чөүл-дө хуралынын кижикчилер болуп турар Вьетнамин Демократтыг Республиказынын девискаарингиде чеп-сектиг халлаашкынын кылып тур-гала, совет-америк харылааларын экижилер боттунуң дугайын чуга-лап болза.

Вьетнамин, Лаостун болгаш Кам-боджангы ийи херектерингиде АКШ-тын ам чепсектиг агрессия хө-вирлиг болу берген халлааш-кынын түнелде тургустунуп турар байдал улам-на ажилдап болуп бар чыдар. Болушкуннарын ыныг калбарымшыкы дээр ахарысалгалы АКШ-тын чазы болууга алыр апарар.

Совет чазактын медеглели АКШ-тын чазаны медеглелер дүшкөп апарарын АКШ-тын элчини Ф. Колер чугаалаан.

Сонгулдага белеткелдер

ТАНДЫ. Ажилчы чоннарын сонгулда мурунун хуралдары районун девискаарингиде ургутулушпаш турар. Район Совединиң депутаттарына 75 кандидаттардан 42 кандидат боттарынын округтарынын сонгуучулары-биле ужурашкан. Көдө Советтер де-путаттарына кандидаттар-биле ужуражымшыкын хуралдары 92 кезек-терге болуулаан.

Бо хүннерде бүгү-ле агитпункту-лар кандидаттар дээш агитшанын калбарган. Районда нитиниң-биле 564 агитатор ажилдап турар. «Револ-юцияны чалбымын» колхозта эш

Бакуровтун, «Элегес» совхозта эш Попованың эргелекчилерин агитпунк-тулар эң эки ажилдап турарлар. Агитаторларын аразында «Револ-юцияны чалбымын» колхозта Роман Кузнецов, «Коммунизмни хер-ел» колхозта Оюн Самаа олар дөк эки ажилдыларын хей-биле адап болур.

Бо хүннерде сонгулда участокта-рын сонгулда документалары-биле хандырып, сонгуучуларын даң-зызын хызыар, эде парлар ажил-лаар чоруп турар.

Аныыр хуусаазы тикер чоокшулап турган. Тожунун «Совет Тыва» колхозунун баштаар чери ботунун эң шымар, мергежизиде анычаларын сөөлү айнаашкыч чоруткан. Ачы эш-өөрү-биле кады анык эр Бараан Булут база-ла халкан.

Кырган ачы Бараан Манзырыкчы-биле кады ол баштайгы хүнде-ле кадык-берт синыг, дини арбын турар Харган-Аксынга чедер берген. Аааа анык ачы чарызын муулчак, шыргай аразы-биле бар чорза чурука тырттырып алганы бо-дур.

Фото А. НУГУРАКТЫ.

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНДА

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиуму болуучу хуралыга Улуг-Хем болгаш Чөөн-Хемчик районнарында сонгулдага белеткелде удуз чепсектерин болгаш алдагдалдарын дугайын чугаалашкан. Бо айтыры-ның талазы-биле ол райкукомнар-нын даргалары эштер В. Б. Чымын биле К. К. Дилжиктин илеткелдерин дыннаан.

Ол районнарга чоруткан хыналда-лардан илеретин болза, чер-чер Советтеринге сонгулда дугайында Дүрүмүн хандырып турар алдагдалар болгаш четкестер бар болган. Сонгулда дугайында Дүрүмүн өзүгаар Улуг-Хем районунуң көдө Советтеринге сонгулда талазы-биле 229 сонгулда округтары тургузарынын орунга 207 округту азы 22 округ чепсе кылдыр тургус-кан. Оон иштенде Ары-Ууу көдө Советте сонгулда чорудар 50 округтарын тургузарынын орунга 45, Көк-Чыраа көдө Советке—31 округ-тун орунга—40, Торгалар көдө Советке—50 округтун орунга—42 округтарын тургускан. Оон-биле чер-чер Советтеринге сонгулда дугайында Дүрүмүн 40 чүтүнү райкуком болгаш айттыган көдө Советтериниң куускомнары каржым-биле хажыткан.

Сонгулда дүрүмүн өзүгаар сонгу-учуларын дандынын сонгулда хүн-те чеди 20 хонук буртугаар тургус-кан, бүгү-нитингиде чарлар ужурулут. Улуг-Хем болгаш Чөөн-Хемчик райкукомнар Дүрүмүн бо негелде-риниң база хажыткан. Улуг-Хем райо-нда 10 — участкага. Чөөн-Хемчик районун Чалаана хоорайнын чамдык сонгулда участкаларына чүтле бүгү-нитингиде чарлаштырмаан өвөс, хары мырнай белеткелтирмеэн болган. Чалаана хоорай Совети сонгуучулар-нын дандынын февраль 21-те бүгү-нитингиде чарлаштырынын орунга, чүт-

ле 27-де азып чараан. Оон ынай, сонгуучуларын дандынын калы-ла-районда шынар чок тургускан. Чы-жаа, Улуг-Хем районунуң Бедир-Ке-жиг, Кожай участкаларына сонгу-учулар дандынын багай тургусканын-дан аныгы, көдө Советтин даргазы биле секретары ап салбаан, Чаа-Хал көдө Советтин 5 участкаларына сонгуучуларын дандынын ажил-агый дептерлерин барымдаалап тур-гускан. Чаа-Халдун сонгулда участо-кунда сонгуучуларын чүтле фами-лияларын, аттарын, адаларынын ат-тарын даңзылап каан, а чурттап тур-бар чери-биле округтарынын дугаар-ларын айтпаан. Бо-ла участкага 1947 чылдың май, октябрь айларда төртүтүгөн кижилерин билин даңзы-лап каан факты илеретин. Сонгуучу-ларын дандынын багай тургуска-нынан, хыналда үзүндө Улуг-Хем районда 1200 хире, Чөөн-Хемчик районда бир муң ажиттукчу даң-гыга кирбөөн болган.

Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик район, көдө болгаш хоорай сонгулда комис-сиялары, округтар-биле участкасты-рын сонгулда комиссиялары тургус-тугулаан болзажок, олар сонгулда Дүрүмүн айткан эрге, хүлээлгелерин ам-даа күсүлдөп эгелзеш.

Көдө болгаш хоорай Советтериниң депутаттарына дээштингиде канди-даттар сонгулда хүнүгө чеди 15 хонуктан орай өвөс хуусаала округ комиссияларына буртуктеттиг тур-рар турбуже, Чаа-Хал көдө Советте депттигтен 35 кандидаттардан февраль 25-те чүтле 34, а Чалаана хоорай Советинге 50 кандидаттын орунга чүтле 21 кандидаттарын деп-тигтеп, буртуктеш. Ол-ла Чаа-Хал көдө Советте кандидаттарын буртуктеш 34 протоколдарда 18 кандидаттын бадылаттарынын чөшкээрэн дугайында билдиршиктерин чок бол-

ган болган 14 протоколдарда округ сонгулда комиссияларынын кижик-челери ап салбаан.

Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик райкукомнар, ол районнарын көдө Советтериниң куускомнары сонгулда участо-ктарын дериң белеткелерингиде чеп-се кичээлгэй салып турарын Президиум онаалап медээлген. Шагаан-Арыг, Чалаана хоорайларда, Булуң-Терек, Чаа-Хал, Урбун болгаш өске-даа суурларда сонгулда участкастын сөөлү хүнүгө чеди-ле депттиг-тиг, чамдык таварыгаларда олар түндүгү, чыгышкыны билин чедиш-пеш, сонгулда комиссияларынын де-журнын тургустунмаан, буртуктет-тигтен кандидаттарын дандынын-даа чарлап аспаан.

Сонгуучуларын ортузуна агитас-малсыг ажил бо районнарда база-ла чепсе тургустунган. Ылан-гыт ам кандидаттар дээш агитация онза күштүг калбарган турар ужурулут. Ындыг турбуже, ылангыт Улуг-Хем районда дыка хей агитпункту-ларда илеткелдер, лекциялар, кежээ-лер кылырынын планнарын, кандидат-тарын сонгуучулар-биле ужура-жымшыкнарын кылырынын графиче-планнарын тургустунмаан болгаш ба-дылаттырмаан.

Чер-чер Советтеринге сонгулда бе-леткеленин талазы-биле Улуг-Хем болгаш Чөөн-Хемчик районнарда бар турар бо чепстер болгаш алдаг-далдар болза ол райкукомнарын, көдө болгаш хоорай куускомнары-нын удуручуларын

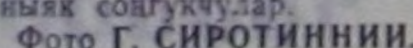
КУЗЕЛДИИ-БИЛЕ КЭЭП ТУРАР

Н. ВАСИЛЬЕВ.

Нарында агитпунктуга сонгучу-
лар ургучу кээп, массалыг хөмчөг-
Нарын кедээ Советтин сонгу
комиссиязынын зарга

Нарын кедээ Советтин сонгу
комиссиязынын дарга

Нарын кедээ Советтин сонгу
комиссиязынын зарга

агитаторлары эш Х. Сам-
сатдин шекеткин дая-
рдан болгаш соңунда
агитация агитаторлар
ам-ды чогуур негелде-
лештир дүштүр тур-
мустан тартып баш-
тады, четтестерин дай-
ынлай чакыткан тууралы
болгозго, партия күчү
бирозукча дааскан. Ол
ышкышкан районда агит-
чүлүк эрежелери эш
Оржак, селхозтехника-
ларда агитчүлүк эреже-
лик эш Проклопен, Су-
гаксы суурда агитчүлүк
эрежелери эш Орозо
ларга агитчүлүктү тармак-
ташкын эки үйүртүп
жындайды тууралы ба-
да дембөлөзөр керек.

Но хүнүндө районда
туургузганда 23 агит-
чүлүк тууралы быжырат-
тырды агитаторлар
термич күчү-биле район-
чү, хоорайны көдөз
Советтерин соңунда
агитаторларнын кызыра-
палар.

Соңундагы белетке-
лдер-биле кайы районун
ажал-ашпалар соңун
агитаторлар калай бе-
леттерин жүкүржүм-
дык бедикте күлүзгө-
лөргө алган агитчүлүк
тууралар.

Сутту бүдүрчүлүк
болгаш күрүнөсө сада-
рышкы талазы-биле со-
циалисттик чарышка
«Сут-Хал» совхоз я-
ворда бирги квартал-
дык планын 70 тү кү-
седип, районда колхоз-
тарнын, совхозтарнын
бирги черин алган бо-
лгаш СЭКП райкомуну,
райкусоюзуну сут та-
лазы-биле колхозтар,
совхозтарнын күнү-
түшүн чорутуу
иштин талазы-биле
алган алашкан.

Партиянын XXII съез-
дин аттыг колхоз-
та агитчүлүк (партия
агитчүлүкчүлүгүнүн) се-

гелечкиси Х. Караче-
чев), ол ышкын «Сут-
Хал» совхозтун Айчан
Уулу (Табакчи) агит-
чүлүкчү (эрежелери)
Т. Болсмак) байа эве-
ажылдан, дермеле-
мелдерин эки белет-
келиш кылдып турузуп
агитаторларын күдүмчү-
ларын, кварталдар-
нын, молчынларын
айы-биле быжыра-
туусукалан.

Партия организаци-
лары агитчүлүктү тар-
мак, аитчүлүктү тарма-
чын ажындай ам-да-
чедир кылдымай ту-
рар агитаторлар чеди-
кчын, депутаттар
кандидат дээш агит-
чүлүк бугу тал-би-
калбартык күүлелерин
ап туурар.

Д. КУУЛАР,
СЭКП райкомчуну
пропаганда болгаш
агитация кылдызгын
эрежелери

Сонундагы белгилет-
дер-биле айры районун
ажыл-камыр союзу
а-хунусу каага-де-
бектеги куражар-
биле боюнек кулаа-
мерик алган ажилла-
турлар

Сутту буютурерини
болгаш курунне сабы-
рыны талла-биле со-
циллисте чарышка
«Ху-Ев» совхоз ал-
ворди бири квартал-
ды планын 70 хуу ку-
седил, районда колхоз-
тарны, совхозтарны
бири чери алган бол-
гаш СЭКН районунун,
райкукумунун сүт та-
лазы-биле колхозтар,
совхозтарны аралаш-
шышчил чоруну кула-
чаага тептиш-биле
чаралар

Партияны XXII съез-
дызы атыг колхоз-
тар агиткулук (партия
агиткулуктарынын се-

лекчиши и. Караче
не, о кышам «Бүгү
ны», олозотун Алды
Машаар, кышам
Т. Болжама бааы
ажымдык, дерледе
меледелер эки буе
кеды кылды турал
ажаатарларны кудум
ларын, карта-дар
молчынларны
аам-биле бжыма
турексуулаан.
Партия оранизация
ларны агиткултур
ны, агитколлективтер
нын ажалдык а-да
чебир кылдынайм ту
рор ажилдарны че
кисил, депутаттар
кандидат бузы агит
чыны озу тала-би
салабыртын кемеде
ал турор.

Д. КУУЛАР,
СЭКП райкомдун
пропаганда болгаш
агитация кидилгичи
эргекчиши

Д. КУУЛАР,
СЭКП райкомунун
пропаганда болгаш
агитация килдизинин
эргелекчизин.

T. KONGAR

Удуг-Хем район.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----

2-ГН
АРЫН

SECRET

1965 г. март 6,

Д. МОНГУШ

В. АРАКЧАА

В. АРАКЧАА

Бир аныяк оол стол артында, жүр-
л тудуп алган олур. Ооң-биле чу-
С. ООРЖАН

Чер-чер Советтеринге сойгузду
белеткектер үзінде политмассал
ажылдын төвү болур агитпункт
мындыг чөгөнчиг байдалга тургуз
га таарышнас дээрзин агитпункт
телекети эш Отнева болгаш аг
дачаарышкан партия организация
ры ханыр болзары чүгүл.

С. ООРЖАК

07. 001 NAME

~~~~~

Районуну «Барлык» совхоз-бирги кварталда 36 тонна сүт күнүгүнө сазар турган, феврал-20-де 38 тонна сүтү саткан квартал планын 103 жү күтүсүнөн. Ош-биз чегерелештирет. Чер Советтеринин сонгулааычт бекеттер ашында улуг чегерестер бар. «Барлык» совхоз-тун Аски-Барлык салбырында районда агитпункттар сонугучулар ортузунга тайыбыр-массалык ашында сула чорупу туралогаш агитпункттарын шиме-каастарын оздатканнар.

Чамдык агитколлективтер боттарынны зарыялау уаастоту-рынга агитаторларны бычылга-нын, оларнын херек кырында канчаалар ажалда турарын тодар тай контролыга тургусайн турганнар. Кызыл-Мажлык суура-чамлык партия эте организаци-ларны, чизаж район эмилежиде райпрокуратурада, раймилицияда партия организациалары сонугучулар ортузунда агитаци-ашында конгуч сула организас-тар турары хыналдадан илераз-Д. ОДАН-ОЛ.

СЭКП райкомунун пропаганда болаш агитация кидизинин эргелегичин.

аларын ханы сонгууль-биле дыйл турар. Хоорай-кыдыг думдуз агитаторлар турар. «Сельхозтехника» агитациячынынын аймакчалала, амангай өз Райтска боттарыш быжжылаан уаастотарында ийин конгил-ла барып, сонгуучулар-а сонугураан айтырыларында ханы харыялары берип турар. Аларны ажалынын дугайында өөл чеггирежин илсерткен чагалар 10 агитпунктун эргелекчиин Лобачева кээп турар.

Республиканы найысмаалыныч ай санын агитаторлары — коммунистер болган кезжун зөөс актив боттарынын ай ажалынын дугайнда максаттарлы болган өөрү агитацияшыниерин сонгуучуларан танган. Оларны кай ажалынын энеинде агитпунктузга кээп турар.

Агитколлективтерде активтерин эң шымырак куштери чыгылган. Ийик укур болза партия организациларынын талазинда агитколлективтерин ажалын тодагай дууртудула, агитпунктулга дулааларын болуп турар. Политиктиг аймакчал кол кушун квартираларже, обжектиселерге улазар дерек. Манза кыг агитаторлар болуп. Олар өг-бүбүруунге чедип, сонгуучуларга хамидатарын таныштырып, ажалы-рек дугайында азэшти бөсөалары сонгуучулар-биле степкилдэн ханынман кылып шымарлар.

Агитаторун кичээнгейлден, хагааралынды замкалар чангыс-хагаарал, өг-бүбү, сонгуучу турбаан деп, өз ханынде бистин кол соруугавыс ындаг.

А РЕПУБЛИКА

А. ПЕДЕНИКИН

А. ЛЕПЕШКИН.

КОЛ УГЛАНЫШКЫНДА

Россия чогаалчыларының ийги сьездизи ажылын үргүлчүлөп турар

МОСКВА. (СЭТА). Россиянын делегтери карак-биле көрүп четпес уруг болгаш чер болганда, оң бугу кыдыгында совет делегтеринин суула куженишкенин хан турар. Найысылда кайыртан-лаа келген сестүн чурукчуларын бөгүн мындай айтыр дүгүрөп турар: бижи турар чогаалдарын идея болгаш уран-чечен денелин улам бедир төлөдө чүм кырыл, чаа кижини кижиздер талазы-биле партияга чогаалчынын сөзү-биле канчаар дээр дуздаларыл.

Март 4-те Россия Федерациянын чогаалчыларын Эвеледер бажычынын Колонналыг залында бодунун ажылын үргүлчүлөп турар II сьездизинин делегтери ол дугайын чугаалап тургынар.

Эртенги хуралга бир дугаарында М. Амир (Татария) савал берген. Ийи сьездизинин аразында эртен алды чылдарын иштинде татар делегтеринин хөгжүлдезинин дугайын бодунун саналында ол чугаалаан. Бо чылдар татар улустун угаан-бодол културалында ола ула-шынарлар болган дээрин ол демдегелген. Ол чылдарда улуг прозалык жанрларын — романнар болгаш тоожулар чогалдып тургускан.

М. Алексеевич (Москва) саналы шыгымын болган. Дайын дугайында чогаалдарга маалымдык чорукту угланышкыны кол чүл болган турар уктурал деп, ол чугаалаан. Дайын уезини маалымдык аңтууларын дугайында, дайын чылдарынын коргунчт болгаш аас-кежик чок чүлдерин тодаргай бижиригге экин эртин чүткүлүг чорук бот шынарлар болган номнарны бот-шындыгына, бодунун эрес-соруугу чорукту керекке ап көрбөз дээр, эрес-маалымдык чорук чок дээр ол-дур деп, оратор демдегелген.

РСФСР-нин «Биди» нитилелинин баштаар черинин даргазы болган И. Артоболевский литература болгаш эртем дугайында бодунун бодаларын делегтерга-биле солшукан. Эртем биле нитилелдин, эртем биле амдыралдык харылаларынын

дугайын чугаалап тургаш, академик литература-биле эртемнин бот-боттарынын аразында база мындай сырый харылалар бар болуп турарын ол демдегелген. Оратор ол харылаларын быжыларын эргек чугулазын демдегел, литература-нын ийи жанрлары — эртем-делегергей болгаш эртем-фантастиктиг литературага бодунун кичээнгейн көрүндүргөн.

Башкыр литература чалызында четип быжырыче шилтишкени-биле холбашкан назы уезинин бергелерин чедипшигине алып эртин турар деп, Н. Надкин (Башкырия) чугаалаан. Ол факт республикада литература чорудулазынын угланышкынын тодарып турар. Бөгүнүгү литература-нын кол угланышкыны болза амгы уени ханыладыр шигегири болуп турар.

Э. Бичин, эд чалпачыг мынашылдыг болгаш эд чагай сеткилдиг номчузуларын дугайын А. Барто (Москва) бодунун саналында чугаалаан. Уруглар шүлүктөргө ынак. Байы-даа черге, көдөзге азы хоорайга чед бергеш, уругларын дээр болунар, олар мынак номнарында шүлүктөрин силерге өрүшкү-биле номчуп бээрлер. Ийи болза-даа уруглар поэзияны байдал шоолуг эвес соруу кирип турар. Оң кол четпестери — демей-лешкенде, багай чүтче сундукчаан. Уруглар литература-нын айтырларынын чырылар тускай журналды үндүрүп мырнай эргек чугула болуп турар деп, шүлүктү чугаалаан.

М. Румин Цеза (Липецк) чонга чер-черин парлагалынын, ылангы районун солундарын чедип турар аажок улуг салдарыне сьездизинин делегтеринин кичээнгейн көрүндүргөн. Ийи-лаа солундарын арныннын номчуп көрүшкөн, хей милдон номчулчулар оларга бижээн утка-шынар чок чогаалдарга болганчок-ла таварып турары хараданчыг-дыр. Ораторун бодаларын демдегелген. Ол чорук районун солундарынын дыка хей редакторларын деңгели номчулчуларын не-

гелдезинен куду болуп турарында. Драма-тургия дугайын бодунун саналында В. Пименов (Москва) чугаалаан. Совет театрынын хөгжүлдезинин тус-тус үе-чадаларын ол тодаргайлап чугаалаан.

Мандат комиссиянын В. Полторацкий (Москва) номчан илеткелин делегтерга сонуграл-биле дын-наан. Сьездизин ажылында чогаалчыларын 67 организацияларын делегтерга кирип турарын ол дыннаткан. Ол дээр, Россия Федерациянын 41 националдарын төлөөлөкчилер-дир. I тургула сьездизинин уезинде бээр эртен алды чылдарын иштинде РСФСР-нин 19 областтарында чаа салбырларын амыткан, эвеледин кежигүчүне 849 кижини хүлээп алган. Россиянын литература жүзү алаан эскен болгаш быжыккан.

Делегтеринин составын тайылбырлавышан, илеткелчинин демдегелген болза, оларын аразында — СЭКП кежигүчүнери болгаш кежигүчүне кандидаттар 321 киж. Совет чогаалчылар чуртун нитилел-политиктиг амдыралында, тайбын даш демселге илеспейлг кирип турар.

Партиянын Москва хоорай комитетинин бири секретары Н. Егорьев бодунун саналында Москва-нын чогаалчы организация-нын ажал-чорудулазынын болгаш сорулгаларын дугайын чугаалаан.

Чогаалчыларга, бистин уенин кижилерин ханышкынын орун тургулазында чагай материалды боттү чүл хай-биле берип турар деп, ол чугаалаан. Ийи-лаа Навка Горчагин, Олег Кошовой, Алексей Мересев шынар кылдыр, шак ынарча бугурелдиг болгаш күштү-биле бижээн бистин уенин маалымдарын орун ач-лаа тургустунаан дээрин оратор демдегелген. Литература-нын элзон чогаалдарында, чамдык шилтерде болгаш кинофильмдерде бистин шаанлагы уенин, бистин төгүрүстү чамгыс талаалар уел-болду-биле көргүзүп турар. Бистин чогаалчыларымыс бис-

тин аныктарымыстык шериг-патриотчу кижизилдезинин темазы-че улуг кичээнгейн көрүндүрери, чаа салгалды кижизилер талазы-биле биске оларын дуздалары күзөчиг-дир.

Россия литература-нын чечек-телишкенин болгаш өзүлдезинин дугайын сибирь чогаалчы А. Смердов чугаалаан. Улус ажал-агыжы сорулгаларын шиттирлеринге совет литература-нын ролюн күштөлдир дугайында айтыртын ол тургускан. Бо чугула хүлээнгей чечен-чотал публицистика күсөдип шыдаар деп, ол демдегелген.

М. Цагарев (Сонгу Осетия) сөөлгү чылдарын байдалын чачыккан чурумуна буза шаарынын чалдары болган кылдыр тодараткан.

Россия Федерация-нын чогаалчыларын мурдунан С. Орлов (Москва) нащичи кеңиг херектерин истеп сүрерин соксадыр дээр ГФР-нин чазанын бодаларына шиттирлг уурланышкынын илгерилген. Ораторун ол уурла-нышкынын делегтерга чамгыс эр-сеткилдиг адыш часкаашкыны-биле дөткөн.

Бодунун саналынын кол кичээнгейн С. Орлов дайын уезинин шүлүктөрүн көрүндүрүп, совет поэзиянын хөгжүлдезинин оларын ролюн демдегелген.

Сьездизинин делегтерга Вьетнам Демократтыг Республикага уур америк империализминин агрессиянын соксадарын негез уурланышкынын резолюциянын чамгыс үн-биле хүлээп алган.

Украинанын, Белоруссиянын болгаш Туркмениннын чогаалчыларын сьездизге келген байырлыг чагаларын хуралга номчан.

Кежээки хуралга Н. Шундук (Рязань), СЭКП-нин Ленинград обкомунун бири секретары В. Толстиков, А. Мартинков (Мордва АССР), ВЛКСМ ТК-нын секретары С. Павлов болгаш өскөдөр-лаа база санал берген.

Ийи колхозтун спортчу ужуражышкыны

Чөөн-Хемчик районун «Партия-нын XXII сьездизи» болгаш Шемие «Большевик» колхозтары боттарынын аразында социалисттик чарышты салып алган, ажал-агыжын чорудуп турарлар. Ол колхозтар бот-боттарыне аалдажып, солун чертерини сонугралды, спортчу маргылааларын эртерлер.

«Партиянын XXII сьездизи» колхозтун артистери, спортсменнери «Большевик» колхозка чораннар. Аалчылар ол колхозтун Дашыг-Тей сут-бараан ферманын саанчыларына солун программалык концерттер сонугратканар.

Келген аалчылар, «Большевик» колхозтун чону ийи колхозтарын хаакчыларынын маргылааларын «аарымы» даш Борбак-Арыг кедээ-инин ховузуна чыгып чедип келгенер. Хаак маргылааларын эртеринге таарымчалыг, чыгып хун. Хаакчыларын манаан хаак оруктары чакып чыгып хунга караанга кылаанчып чыткан. Спортчу ужуражышкынын херэжен хаакчылар 3 километрин маргылаалары-биле амыткан. Шемие сес чыл школазын башкызы О. Тамара кымта-лаа аштырбайн, эки уени көргүсөн.

Оолдарын 10 километрге маргылаалары «аарышкыларын» кичээнгейн хаара туткан. Эр хаакчылар-

нын аразында зона айы-биле болгаш республиканын хаак маргылааларына кыш уаа кирип келген Сат Очур-оол.

Шеминин хаакчызы Ондар Сагаан-оол 10 километрин орунче маанай үнүкен. Оң соондан хаакчылар 30 секунда болгаш улаштыр үнүлгөн. Шемижилер хайыраканчыларын хей-адын көдүрүп, мактап, бистин хаакчысы мурнаар джи-жип турда, ийи холдары-биле күштүг иттинип манай кел чорут хаакчы көстүп келген. Шемижилер бистин Сагаан-оолуус-тур деп уткуп алырныга белеткен бергенер. Келзе-ле Сат Очур-оол болган. Ол 10 километрин 35 минута 0,5 секунда эртен. Анык хаакчы, Хайыракан сес чыл школазын өөреничизи Март-оол үшүк черин эжелген. «Большевик» колхозтун хаакчылары багай түнелди көргүзүп, аштырмышкына дүшкөн.

Хайыраканчылар спортчу маргылааларга чүге чедипшигине бодуп туралы дээр, колхозта спорт болгаш күш-култура ажымы эки тургустунган. «Партиянын XXII сьездизи» колхозтун даргазы эр Бичен-оол, партия эге организациянын секретары Базылдаа спорттун бедип-биле үнелеп көрүп, колхозтун күш-култураларында бүтү тала-

биле доктаамал дузалап турар. А «Большевик» колхозта байдал сыр эске. Колхозтун баштаар чери, партия, комсомол организациялары спорт болгаш күш-култура ажылын сөгүш салбайн келген. Бистин республиканын экономика талазы-биле шынар колхозтарынын бирээ, Чөөн-Хемчик районун «Большевик» колхозу бодунун хаакчыларынга кедиритип хаактары чогу хараданчыг. Колхозта спорт херекселери ховар. Эртен хаак маргылааларыга колхозтун ат-алдарын сыпак дөш, оң хаакчылары 4—5 хонук бурганнар Чадаан школазында хаактар дилеп алган. Беш хонук белеткенге, 10 километрге кым эки түнел көргүсөн боор.

Шемие сес чыл школазында спорт ажылы база кошкан.

«Большевик» колхозтун күш-култура коллективинин багай ажылын ийи колхозтар аразында эртен спортчу маргылаа тодаргай херетилген.

Спорт ажылыне сагыш салып, ону экижилер үе келген. Совет кижинин амдырал-чуртталазына, ажал-чорудулазына спорттун ажыктын «Большевик» колхозтун баштаар черинге тайылбырлаа анаа боор деп болдо.

О. ДАМЧАЙ-ООЛ.

Арагачыларын кыныктырбас

Арагалаар чорук — капитализмин бужар-бак артымышкыны-дыр. Ол артымышкына уур демселди бистин чуртубука Совет эрге-чарыгарын баштайгы хүнүнден негезеп чорудуп келген.

Ийи-лаа жок шак бо бужар суну-густуулаан чамдык кижилер ам-даа алырбайн. Арагалаар чорук күш-ажыл Хойбулунун негелдерин хажып турарында ангыда, кем-херек үүлгелерин болдуруп турар. Оң чылдааннаары чү?

Ыраккы Тере-Халук кырым суурларын бирээ — Кунгуртунун күдүмчүзүна бир-ле хүн эзирек Кежик Сагын чүп келген. Ол күдүмчүзга эки-бак сөстөр сөгөп, хей-нитинин чурумун урп эгелген. Хамааты Шагдыр-оол ону соксадыр тоовайн, хари олче хол дээр эгелген. Ол эзирек хулуганын тоамаарытар харе күш, хей-нитти чок турган бе? Хари хулуганын көрүп турган улус ону тудуп, тоамаарытар тудук, «мага-дал» тургулаан. Ийи-лаа ол хулуганын көрүп турган улус ону кыныктырбаан болза, үүлгелерин бажы өтөткен турган ийи.

Ол шыкар Ийи-Халук 1964 чылдын октябрь 28-те Чаа-Хал суур-нун аш-чөм магазинине ныт-шмезен үндүрүп, ол-ла хүн хамааты Кошумчул эттеп турда, ону хай деп, богаарына болчуп кээр кижик ты-волаан.

Арагалаар чорук багай кижизилдегин түнелди-дир. Чамдык ады-нелер бичин уругларын караанга чага-дарылап, ону эрсе «чымчак» чүе-дир, кайын ажылар, бигелден амыт дигилер. Ийи-лаа өг-бүленин уруглары ала-незин өттүгүн, школа намылг тургаш-ла, арага-дарыже сундугун, аш-чөм-терик негезе түрүп бээрлер.

Улут-Хем районун Чаа-Хал суур-нунда турган Голдаринолар-нын огу Анатолий бичининден тура ала-незинин сес-доман тоовас, кара-тургазына сула эскен. Школа өөрелди караа дөтүп-ле дөрт дугаар класты доосаш, ону ийи өөрени-мей барган. Он чеди хар чедип, эр бооп келген, сеткил-туралы улам ула-дык, тооп херексээр чүеки чок аларган. Бир-ле катал авазы Шаган-Арыг чораш, чамык кээр, огу ону «бидир-бидес» эзирек уткуп алган.

Ол авазын көрүп каян, «вода садып ижер ашадан каян!» деп миним болган. Изи «акша чок-тур» дээр, ону аттеп, бажымында үндүр сы-вырыкпаш, ала-саваыл столду дү-дере илди, сонга шилдерин буза ша-кылдап казган. Дезе берген незин дилеп, күдүмчүзга чоруп тургаш, эске ийи кижини база доранчызын.

Багай кижизилдеген ангыда, өг-бүленин байырдаларын чамдык кижилер бөтүк арагалаашкыны шил-чидип, арагалаар чорукту негелдерин турарлар. Ийи-лаа улус кайы-бир кижинин хар харлаанын ийикпе, азы ужуражыгалар «демделээр» дөндө эндере арага-дары саткылаар. Чалат-кан таныш-көрүжүн кайы бирээн арага ишпес болза, анычгазын, «чөм чир хөөнүк көдүрүп, иживит» даш күш-биле сыгай берилээр. Ишпес дээр, деми кижиге «сөчкө». Албадашкында арагалаар чорук шы-чаар эгелээр. Он эрсе, соннап кел-ген кижиге «торгаал» дашаазы деп чүе база бар.

Өг-бүленин байырдаларын кул-турал эртеринге кым-лаа уур эвес. Байырдалга сымал алгаш, кол-лективтиг арагалаар чорукту органи-застан, кем-херек үүлгелерин бол-дур таварыталарга совет кижилер уур.

Ийи, Чөөн-Хемчик районун бир суурунга куду болган. Чаа өгелген анык кижилерин амдыралында, утундубайн артын наап болуп тур-ган хөгүт куза, арганын хайы-биле шом-соза болуп төнгөн. Чалат-кан Монгуш Шангыр-оол деп кижик бөтүк шом эгелеп, кеминг-херек үз-геткен. Мону канчап байырлаа дээр?

Чамдык таварыгаларга эзирек хул-дигарынын кеминг үүлгелерин онза дериин байдале шилчип, ха-мааталарын амы-тынынга чед бээр чоруктар бар. Чаа-Хем районун Фе-

доровка суурга Леонид Кириков дээр кижик баштай кожалары-биле арага-лап турган. Оң соонда кадайын өс-ле улуска хүнээш, кеминг-херекти үүлгелди, ийи чаш уругларын нели топтук-томаанын болгаш эш-өөрүне эвелеп, эддер, кызымчакый, ажал-чын хамааты III-тиг амы-тынынга чедкен. Үүлгелерин шынгым ке-жеме алаан оонаган.

Хулуган болгаш хамааталарын кадыкшылы-биле холбашкан үүлгел-дигерден ангыда, транспорт талазы-биле кеминг херектерин хей нуруу-зун эзирек кижилер кылып турар. 1964 чылдын октябрь 17-де чоланын Долаан Малтын машиназынын дерит-тиннеэн күзүзүна 20 шаа кижини олуртуп алган. Улут-Хем район-нун Хайыракан суурдан чоруп ор-ган. Улут эзирек болганында орук-ка утуп орган, машиназын оруктан аандар туткан.

Эзирек кем-херек үүлгеткен чам-дык кижилер боттарынын буруузу чингидирин болуп, болганчок-ла, «арагачы хайы» дээр ийикпе, азы «эзирек билбес турган» дигилер. Шынында эзирек чорук чингелде болбас. Кем-херекти «билбес» эзи-дей-ла тургаш үүлгелди болза, де-мей-ле хоойлу бугаар харылаар алаар. Ол дугайын кеземе хоойлу-нун 12 чүлүлде тускайлап амыт-кан. А харын арагалаашкын чамдык таварыгаларга кеземе алаан ар-таалы болуп.

Истелге болгаш суд органнын практикаын бугаар алырга, арага-лаашкын негелдерин чедерге кем-херек үүлгелди чоруктар хей болуп турар. Ийи-лаа арагалаар чорукка уур демселди бугу хей-нитти док-таамал чорудар ужурут. Арагачы-ларга уур демселге хамааты кижик буруз киржи, кем-херек үүлгел-дерин чок кылды деп мыктыг со-рулазын утаза чогут. Мөң-биле кайы арагалаар чоруктарга дөтүк бо-луп турар салык-кооператив чедки-лерин чамдык четпестерин мыттавын эртерип болбас.

Столовааларга, буфеттерге болгаш аш, ногаз, сүт салгыларыга вожа болгаш кызыл арагалар садарын хо-руу каан турбуге, чамдык чедер-ле ону сатывай турар. Чыжек кыл-дыр Кызыл горлозунун № 3 столо-вазын ап көрөз. Ийи кызыл ара-галарын дады салып турар.

Оң ангыда арага аймаан эртенги-ниң 10 шак четпезинде болгаш база улут эзирек ийикпе, азы назы-хар четпезин кижилерге садары хорулук болгай. Ийи-лаа турбуге, бо чурумун эң ылангы кедзе черлерде мага-зинер көнүг сатывай турар. Кежээки уелерде Кызыл хоорайнын чамдык аш-чөм салгыларына эзирек кижилер эндери берген тургулаар.

Шак мылгып орулга сүрүп, кайы-хаман чок арага садар чорук кем-херек үүлгелеринге таарымчалыг бай-далды тургузуп турарында ангыда, туугу, бугурууге черлерин оонал-дыг ажылын өй-шаанда күсөдип-ринге шактыткан турар.

Мынчанга арага аймаан садарын чурумчулар үе келген. Чамдык кижилер ону хынап, хайгааралар берге дигир чалаас. Херек кырында бо ажалче хей-нитини хаара тудар болза, мына кийи бергезер чүе чок. Хей-нитти черлеринге корум-чуруму хайгаарал чоруп турар дү-жанингерге садыларга хайгаарал чорударын чүге дагып каап болба-ыл? Шагза салбыларынын дежур-нын ажаллашкылары база бар бол-гай. Бо талазы-биле оларын хүлээ-нгин бедип, негелдерин шы-гырадыр чугула.

Оң ангыда районнар болгаш бүдү-рүлгелер аразында социалисттик чарыштын түнелдерин үндүрүп тур-гаш, чүлге күш-ажыл талазы-биле бедик көргүзүлгелер өөренип көр-бей, харын арагалаашкын болгаш кем-херек үүлгелеринге уур дем-селди канчаар чорудуп турарын чүге калы кызып көрөсөң? Партиянын XXII сьездизинин хүлээп алган про-граммага коммунизмин материал-техниктиг базанын тургузарында ангыда, коммунизм уезинде чурттаар чаа кижини кижизилдер деп чугула сорулгалар деңге салып тур болгай. Ийи-лаа чарыбас болгаш харылашкан. Ийи-лаа болганда мурнакмы район азы бугурууге дээр-ле бугурууге-да, кижизилде-лаа талазы-биле де-мей эки көргүзүлгелер болуп ужу-рут.

В. НАРА-САЛ.
Тыва АССР-ниң прокуратуразынын ажаллашкыны.

Редикторун оракачкыны
А. Ч. Кызыл-Оол.

Чалап тур бис

Делегейин херэженер хунун рестораннын залдарына уткууру-биле кызылчыларын «УЛУГ-ХЕМ» болгаш «КЫЗЫЛ» рестораннын чалап тур.

Ол сорулга-биле «Улут-Хем» болгаш «Кызыл» рес-тораннар дөрт кижик олурар тускай столдарга чедни 30 рубль өртөктиг кылдыр делгеп салып турар.

Столдарга белеткээн изиг, соок чемнерин, конди-тер кылыгларын, соок сускуннарны делген салыр.

Столдарын марттын 7-ле болгаш 8-те садар.

Кежээ 17 шакта эгелээр.

«Улут-Хем» рестораннын залынга эстрада оркестри ойнаар. «Кызыл» ресторанага радиоланы ойнадып турар.

Рестораннын залдарына байырдалды эртерери-биле чалап тур бис.

АДМИНИСТРАЦИЯ ЧЕРИ.

Республиканың ДОСААФ комитетинин мотоцикл, чада-терге, мото-луг коляска, бугу маршаларын радиоприемниктер, электри илир, электри плитка болгаш эске-даа изидер приборларны септерин-биле чонуну болгаш организацияларын чатыргалары 1965 чылдын март 1-ден эгелеп хүлээп ап турар.

Бистин адресин: Кызыл хоорай, Интернационал 49, теле-фоннарнын номерлери 22-24, 31-27, 37-18.

АДМИНИСТРАЦИЯ ЧЕРИ.

«НАПЫРАЛ»: «Дириглерге чагаа» 12, 2, 4, 6, 8, 10 шактарда.

«БАА-ХЕМ»: Уругларга дириг-чураттар 9,30, «Гаршор» 10,30, 12,30, «Чаа Орлеаннаны ынаа» 2,30, 4,30, 6,30, 8,30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Ийи амдызында дириг турда...» 2,40, 4,40, 6,40, «Чу-рек эршээс» 8,30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Олар Чөөн-чүке чоруп турганнар» (1-ти, 2-ги серия-лары) 2,30, 5,30, 8,30 шактарда.

МАРТ 6-ДА

РЕДАКЦИЯ АДРЕС: Кызыл, Шатняк — Бравченко күлүмчүз, бажы № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторун 24-63, редакторун оракачкыларын 35-24, 25-38, харысчалык секретарынын 23-35, партиянын амырал килдизинин 23-54, агитация болган пропаганда база кааза ажал-агы килдизинин 37-13, улутур килдизинин 22-64, чаага ажалын болгаш кааза корреспонденттер база совет тугутиг болгаш амырал килдизинин 21-27, иштин информация килдизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 21-47, 27-41. Солун келбей барганда 32-75 телефоне даглар.